

ARCHÍVUM

Venczel József

Falumunka és az erdélyi falumunka-mozgalom*

I. A falumunka értelmezése

A társadalomkutatás és a társadalomsegítés egyik feladatkörét vállalja a falumunka. Részben tudományos, részben gyakorlati önkéntes munkaszolgálatot jelent, s ily értelemben Magyarországon az Országos Széchenyi Szövetség iktatta először munkatervébe. Ma már azonban általánosan ismert és sok helyt alkalmazott meghatározás, s a „falumunka” gyűjtőnév alatt egybefoglalt többirányú tevékenység az új magyar értelmiség terveiben és munkavállalásában jellegzetes és lényeges szerepet tölt be. Rövid és összefoglaló jellemzése mégis nagy nehézségekbe ütközik, mert a „falumunka” elnevezés alatt sok olyan tevékenységet foglalunk össze, amelyek egymással csak közvetett viszonyban állnak.

Hogy elkerüljünk számos félreértést, zavaró elírást, hibás feladatmegjelölést, melyből eddig is csak kiábrándító eredménytelenség származott,

* *Forrás:* Venczel József: *Falumunka és az erdélyi falumunka-mozgalom*. Minerva, Cluj, 1935. 32. ETF 78.

Venczel József: szociológus, egyetemi tanár – 1913, Csíkszereda – 1972, Kolozsvár. Kolozsvárott jogot végzett. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet statisztikai osztályának vezetője (1937–1941), az Erdélyi Tudományos Intézet tanára (1941–1946), a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jogi és Közgazdasági Karán a szociológia és statisztika tanára (1946–1948), az Erdélyi Múzeum levéltárának főlevéltárosa (1948–1949). 1949-ben állását elvesztette. Halála előtt néhány évvel ismét visszatért a tudományos életbe, tanulmányokat tett közzé; a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem tudományos kutatója volt (1969–1972). Egyetemi hallgatóként kapcsolódott az Erdélyi Fiatalok falukutató mozgalomához, a Faluszeminárium és az *Erdélyi Fiatalok* szerkesztőségi tagja (1931–1932), a kassai *Új Élet* erdélyi szerkesztője (1932–1937), a *Hitel* c. folyóirat (1936–1944) egyik szerkesztője. Az erdélyi földkérdéssel, demográfiával, a szociológia módszertanával foglalkozott. Dimitrie Gusti és az amerikai agrárszociológia eredményeit alapul véve kidolgozta az erdélyi magyar falukutatás gyakorlati módszereit. Vezette a bálványosváraljai szociológiai vizsgálatokat (1942). Cikkei és tanulmányai elsősorban a *Hitel*-ben és a *Korunk*-ban jelentek meg. Főbb művei: *A falumunka és az erdélyi falumunka-mozgalom* (Kolozsvár, 1935); *Öt Olt menti székely község népmozgalma* (Kolozsvár, 1937); *A falukutatás módszertanának vázlatja* (Kolozsvár, 1941).

szükségként mutatkozik a falumunka egyes munkaterületeinek szigorú különválasztása, kereteiknek meghatározása s e munkaterületek egymás közti kapcsolatainak világos megjelölése. A falumunka elemzése ugyanis három munkakör célszerűségét igazolja: 1. falukutatás, 2. értelmi és fizikai munkaszolgálat, s mindezek eredményeinek felhasználásával 3. felkészülés a faluvezetésre. E három munkakör eléggé messze esik egymástól: a falukutatás tudományos feladat, az értelmi és fizikai munkaszolgálat művelődés- és társadalompolitikai tevékenység, a faluvezetésre való rákészülés pedig az értelmiségnevelés keretében elsősorban nemzetpedagógiai probléma. E szétágazó munkakörök közötti összefüggés is csak annyi, hogy a falukutatás annak a népközösségnek életkérdéseit tárja fel, amelynek keretében a faluvezető munkalehetőségei adódnak, az értelmi és fizikai munkaszolgáltatás pedig a faluvezető felkínálkozó előiskolája. Érthető tehát, hogy a hozzá nem értők számára ez a tág feladatmegjelölés nemcsak fogalomzavart, hanem a gyakorlati falumunkában is súlyos tévedéseket eredményez.

Az értelmezés felületessége azonban nemcsak a falumunka általános fogalmazásában kísértő, de megdöbbentő az egyes munkakörök kérdésében is. A tiszta tudomány és a tiszta politikum ma szertelen módon összeelegyedik azokban a megnyilatkozásokban, amelyek a falumunka célját és irányát igyekeznek meghatározni. Ez természetes is, hiszen kevesen tesznek éles különbséget a falumunka hármas tevékenységi köre közt, s az említett munkakörök tudományos, művelődés- és társadalompolitikai, valamint nemzetnevelési lényege legjobb esetben csak ösztönös sejtés az általános falumunka-fogalom keretében. Éppen ezért a további fogalmi zavarok elkerülése végett tanulmányunk e bevezető részében összefoglaló vázlatát adjuk a falumunka egyes munkaköreinek.

1. Falukutatás

A társadalomkutatás, amelynek egyik résztudománya a falukutatás, általánosan még ma sem állapodott meg hivatásának és munkamódszerének szemléletében. Az egymással ellentétes irányzatok között azonban mégis mindinkább szélesebb területeket hódít az a rendszer, mely a társadalomkutatást hozzásegíteni igyekszik ahhoz, hogy *valóságtudomány legyen*. Ezt a rendszert a bukaresti tudományegyetem szociológiai tanára, Dimitrie Gusti, az ún. *monografikus szociológia* keretében foglalja össze. Fejtegetései szerint a társadalomtudomány nem teljesítheti sem tudományos, sem társadalomsegítő feladatot, ha nem lesz monografikussá. Bizonyító tételei világosak: 1. A társadalomtudománynak le kell szállnia az elvont síkról a társadalmi valóság közvetlen

szemléletéig, mert egyetlen tudomány sem érdemli meg a nevét, ha nem képes számot adni a tárgyául választott valóságról. 2. A társadalmi valóságnak részletekre kiterjedő tanulmányozása az íróasztal mellől és a könyvtár segítségével teljesen lehetetlen, csakis a helyszínen és kizárólagosan a monográfiai kutatás eszközeivel valósítható meg. 3. Kétségtelen tehát, hogy a monografikus szociológia az egyetlen út arra, hogy a társadalomtudomány a társadalmi valóság tudománya lehessen, sőt a monografikus szociológia az egyetlen út arra is, hogy a társadalomtudomány egyáltalán tudomány lehessen.

Ez a rendszer szakít az empirizmus statisztika-kizárólagosságával, a szociográfiának és az etnológiának pusztán leíró módszerével, a Folklor és Volkskunde egyoldalúságával, valamint a La Science Sociale tudósai (Frédéric Le Play, Henri de Tourville és Edmond Demolins) „monográfiájának” nem ritka felületességével, s valamely társadalmi egység egészét tekinti munkaterületül: annak összes adottságait és jelenségeit figyeli, s ezzel a felvett társadalmi egység valóságos szemléletére törekszik. A monografikus szociológia rendszerét éppen ezért annak a keretnek tekintjük, amelynek segítségével a falukutatás lényegét és módszerét meghatározhatjuk. Ez a H. Freyer felfogásához (*Sociologie als Wirklichkeitswissenschaft*) legközelebb álló rendszer ugyanis maradéktalanul feldolgozza azokat az irányulásbeli kérdéseket, melyeket a régebbi társadalomkutatás sajnálatosan nélkülözött, de amelyek éppen a legújabb törekvéseket alapvetően igyekeznek meghatározni.

1. E rendszer értelmében *a falu szerkezeti képének* vizsgálata a falukutatás első teendője. A falu társadalma ugyanis közösségek (nemzetiség, nemzetség, család, felekezet stb.), intézmények (egyház, iskola, egyesületek, gyár, szövetkezet, közigazgatási szervek stb.) és csoportok (szomszédság, foglalkozás, évjárat, ismeretség stb.) szövedéke. Ezeket az alegységeket az általuk kinyilatkoztatott szociális akarat jellemzi, egymással fölé-, alá- és mellérendelt viszonylatban állanak, kapcsolatok vagy szembenállók, végeredményben a társadalmi folyamatok megmagyarázóit.

Az alapszerkezet áttekintése tehát elemzi a paraszttársadalom összetevő alegységeit, ezeknek rétegződését s erőviszonyait (egymás mellett vagy egymással szemben). Így már önmagáért is jelentős munka ez, de főként az a társadalmi valóság egészének ismerete szempontjából. Ortutay hasonló értelmű felfogásában: a szerkezeti kép megmutatja a „különböző társadalmi, etnikai, közösségi-egyéni, foglalkozási, hitfelekezeti hatalmi erők mennyiségi és milyenségi erőviszonyát”, s ehhez kapcsolhatjuk a „funkcionális képet”, mely „ezeknek az erőviszonylatoknak a falu életében való működését, funkcióját ábrázolja”. A felvett társadalmi egység alapszerkezetének pontos és részletes áttekintése tehát az egész ismeretépület alapzatát alkotja. A társadalmi való-

ság szemléletében ehhez kapcsoljuk a szellemi és gazdasági élet jelenségeit, s a rendszabályozó és szervező életmegnyilvánulásokat éppúgy, mint az egyes funkcionális jelenségekkel szoros összefüggésben levő kerettényezők (táj, biológiai alkat, lelki élet, történeti múlt) vizsgálatának eredményeit, hogy végül megrajzolhassuk a kinyilvánított szociális akarat körvonalazásával a társadalmi egység természetét, egyéniség-jellegét, típusát. A szerkezeti kép tanulmányozásához tehát a társadalmi jelenségek, majd a társadalom kerettényezőinek és a szociális akaratnak vizsgálata kapcsolódik.

2. A bukaresti szociológiai iskola meghatározása értelmében „a társadalom az erkölcsileg és jogilag rendszabályozott s politikailag és közigazgatásilag megszervezett gazdasági és szellemi jelenségeknek funkcionális összessége”. A valóság szemlélete igazolja ezt a meghatározást, mert kétségtelen, hogy a legprimitívebb emberi társadalom sem létezik gazdasági és szellemi tevékenység, jogi rendszabályozás és politikai szervezettség nélkül. Sőt a társadalmi valóság abban is igazat ad a monografikus szociológia elméletének, hogy a gazdasági és szellemi jelenségek alkotó, az emberi társas életben elsősorú megnyilatkozások, míg a jogi és politikai jelenségek csak szabályozó tényezők. Viszonyukat szellemes fordulattal Herseni úgy határozza meg, hogy a gazdasági és szellemi tevékenység jogi és erkölcsi rendszabályozás nélkül irányulás nélküli, „vak” tevékenység; az erkölcsi, jogi, politikai és közigazgatási tevékenység viszont a gazdasági és szellemi élet tényeitől függetlenül tartalom nélküli, „üres” tevékenység. A társadalomkutatásnak tehát a funkcionális társadalmi jelenségek vizsgálatában ezt a négy jelenségcsoportot kell figyelembe vennie, hogy a felvett társadalmi egység alapszerkezetéhez kapcsolódó életviszonyokat hiánytalanul felmérhesse:

a) *A szellemi élet vizsgálata természetesen a legtágasabb munkaterület. Vallási és erkölcsi megnyilatkozások, babona, irodalom, művészet, nyelv, műveltség mind az alkotó ember szellemi tevékenységének eredményei. Kutatunk a népszokások, a hagyományok után, összegyűjtjük a népi szépérzék művészi bizonyosságait, valamint lejegyezzük a népértelem megnyilatkozásait: a nyelvi sajátosságokat, irodalmi alkotásokat, világnézeti véleményeket, s mindazt, ami a felvett társadalmi egység szellemi életére jellemző.*

b) *A gazdasági élet áttekintése a munka, a gazdasági technika és a termelés kérdésvilágát öleli fel. A kutatásnak természetesen előbb a felvett társadalmi egységnek mint egésznek gazdasági szerkezetét kell megalkotnia, de ugyanily rendszerességgel kell eljárnia az egyes összetevő gazdasági al-egységek (üzemek) kérdésében is. Különös figyelmet érdemel ez utóbbinál a gazdaság és család viszonylata, valamint a falusi gazdaságnak az ún. tőkés gazdaságtól elütő törvényszerűsége.*

c) Rendszabályozó tényezőként a *jogi felfogás megnyilatkozása* igen jellegzetes. Éppen ezért a kutatás tárgya egyrészt az állami törvények és a falu jogi gondolkodásának viszonylata (egyezése és ellentéte), másrészt a falu erkölcsi világa, melynek körvonalait elsősorban a bűnügyek áttekintésével lehet megrajzolni. Tanulmányozandók továbbá a családi élet belső törvényei, a birtokrendszer, s különös figyelemben részesítendő a szokásjog, valamint a törvénykönyvben ismeretlen eljárások kérdése.

d) A *politikai és közigazgatási tényezők* áttekintése a falu szervezetét mutatja be. Egyrészt a közigazgatási természetű törvények és szokások viszonyát, a közigazgatási intézmények belső életét, szerepét és külső kapcsolatait, másrészt a falu politikai életét írja le. Természetesen a kutatás kiterjed a közigazgatás szempontjából például a törvénytől elő nem írt szervezetek, a politikai oldalon pedig a pártok és pártharcok kérdésének vizsgálatára is.

3. A szellemi és gazdasági élet, az erkölcsi és jogi rendszabályozás, valamint a politikai és közigazgatási megszervezettség leírása hozzásegít a társadalmi valóság ismeretéhez abban a formában, ahogy előttünk megjelenik. A kutatómunka azonban itt még nem állapodhatik meg. Valamely társadalmi tény ugyanis „tér- és időbeli, vitális és lelki körülmények összejátszásának eredménye, s ezek a körülmények a társadalom tájbéli, történeti, élettani és lélektani kereteit alkotják”, s „a társadalmi valóság gyökereit” hordozzák magukban: „azokat a feltételeket, amelyek alapján... a társadalmi valóság gazdasági, szellemi, politikai és jogi tevékenységben megnyilvánulhat”. A társadalmi valóság gyökérzete tehát a szellemi és gazdasági élet, az erkölcsi és jogi rendszabályozás, a politikai és közigazgatási megszervezettség leírásával ismertté még nem lesz. Éppen ezért az említett természeti és társadalmi kerettényezők áttekintése magyarázó jellegüknél fogva a valóság teljes ismerete érdekében elengedhetetlenül szükséges:

a) A *tájkeret* a legtermészetesebb környezete minden emberi társadalomnak. Tanulmányozásának az a célja, hogy a fizikai környezet és a társadalmi egység egymáshoz való viszonyát vizsgálja. A kutatás tárgya tehát egyfelől maga a természet, másfelől az ember átalakító tevékenysége kultúrájának segítségével. Természetesen a viszonykeresés a cél és nem a tájék öncélú földrajzi, éghajlati, geológiai stb. elemzése.

b) Az *élettani keret* vizsgálatának ugyancsak viszonykeresés a célja: nem az élettani tények mint ilyenek érdeklik, hanem a bioszociális kapcsolatokat. A kutatás éppen ezért a falu életerejének a fokát és feltételeit igyekszik megállapítani. Az idevágó problémák részben embertani, részben népmozgalmi, részben pedig népegészségügyi kérdések.

c) *A történeti keret* a mai társadalom és a múlt társadalmi közt fennálló összefüggéseket foglalja össze. Eszközei: az írásbeli emlékek, a hagyományok és a maradványok. A tanulmány tárgya a falutörténet s ennek keretében egyes részletkérdések (pl. közigazgatás, tulajdon, adásvétel) történeti áttekintése. Így a falukutatás szempontjaiból a legfontosabb munkaterület, mert a falu társadalmának s életjelenségeinek az idő távlatába beállított szemlélethez segít hozzá.

d) *A lélektani keret* az emberek belső életére és külső megnyilatkozásaira vet fényt. A kutatás felöleli egyrészt a közvélemény problematikáját, másrészt a rokonszenven fölépülő társadalmi csoportosulások vizsgálatát, továbbá elemzi az egyén és társadalom jelentős viszonykérdését, s az egyéni és társadalmi lélektan segítségével rámutat a szellemi élet lélektani okaira is. Ezzel az egyes jelenségek megmagyarázására nélkülözhetetlen belső, lelki indítékok ismeretéhez segít hozzá.

4) A falukutatás munkamezőinek előbb vázolt szétválasztása a szervezeti kép, a szellemi, gazdasági, jogi, politikai és közigazgatási funkcionális jelenségek, a természeti (táj- és élettani), valamint a társadalmi (történeti és lélektani) kerettényezők vizsgálatával mesterségesnek tűnhetik föl, hiszen az egyes közösségek, intézmények, csoportok, az egyes társadalmi folyamatok, jelenségek és megnyilatkozások, végül pedig a kerettényezők nem egymástól független, öncélú létezők a falukutató számára, hanem csak a falu „függvényrendszerének” az összetevői. A monografikus szociológia szervesen nem is választja szét ezeket a munkamezőket, csak kijelöli azokat a területeket, amelyek a nagy egészben szerkezeti, működésbeli vagy keretjellegnél fogva külön jelentőséggel bírnak, s a Gusti által *szociológiai paralelizmusnak* nevezett törvényszerűség egységbe is foglalja ezeket a tényezőket. A valóság szerves vizsgálata alapján ugyanis párhuzamosságot állapíthatunk meg egyrészt a természeti és társadalmi kerettényezők, másrészt az alkotó és szabályozó társadalmi jelenségek, végül a kerettényezők és a társadalmi jelenségek között. Ez a párhuzamosság természetesen nem jelent alárendeltséget: „egyik a másikra vissza nem vezethető, nincs okozati összefüggés közöttük”, ez a párhuzamosság csak annyit jelent, hogy mivel „egymásnak kölcsönös és lényeges feltételeit” hordozzák magukban, ezeket a jelenségeket és kerettényezőket „kizárólagosan szerkezeti egységükben érthetjük meg”. Más megfogalmazásban: „a falukutató úgy végez helyes és igaz munkát, ha a falu bonyolult függvényrendszerének összes független változóit és valamennyi kikutatható függő változóit megismeri és egymással való viszonylataikban ábrázolja”. Mert: „ezeknek az egymástól függő, egymást normáló erőtényezőknek, társadalmi, lelki, etnikai, földrajzi stb. viszonyla-

toknak egységes szemlélete, egységes megragadása teszi lehetővé a falu valóságos képének kialakítását”.

Ez az egységbe foglaló szemlélet elsősorban *a társadalmi akarat* jellemzésével, másodsorban pedig *a fejlődés lehetőségeinek* körvonalazásával gyarapítja a falukutatás munkaeredményeit. A társadalmi akarat tulajdonképpen a társadalmi jelenségekben nyilatkozik meg mint „domináns, állandó erőtenyező”, s miként „a továbbfejlődés valószínű útjait”, úgy a társadalmi akaratot is e jelenséggel és a társadalom kerettényezőinek viszonylatában tudjuk megállapítani.

A monografikus szociológia rendszerének ez a szűkre szabott összefoglalása nagyjában meghatározza a falukutatás célját és terjedelmét. Így a falukutatás mint a monografikus szociológia résztudománya és valóságtudomány, a falunak mint társadalmi „valóság-egésznek” a képét akarja megrajzolni. Tehát önelvű tudományág és nemcsak segédeszköz. Adataival, a kutatás tárgyát tevő társadalmi egység sokoldalú feltárásával ugyan hasznos segítségére lehet különböző társadalmi, politikai mozgalmaknak, azonban nem lehet csak eszköze ezeknek a jobbra szociálpolitikai törekvéseknek.

E felfogás kétségtelen új irányt jelent a magyarországi „falukutatás” irodalmában. A magyar „monográfiák” a legkritikább esetben tartották kötelezőnek a tárgyilagos és teljes valóság szemléletet, de az írókban is sokszor több volt a jóindulat, mint a tudományos felkészültség. Még a kérdőívek és munkatervek sem nélkülözik ezeket a hiányokat. A Faluszövetség vezérfonala, a Közigazgatási Adattárak létesítése érdekében kiadott Közigazgatási Tájékoztató Lapok, a Gerőfy-féle monográfiatervezet egyaránt abból a szempontból készültek, hogy a község fejlesztési feladatai kimutattassanak, és megállapíttassék, hogy a község fejlődését minő okok és körülmények akadályozták a múltban, s miféle intézmények és intézkedések segíthetik elő a jövőben. Ebből a felfogásból származik természetesen a „községi monográfia” tetszetős meghatározása is: „valamely falu természeti, földrajzi és emberi tényezőinek s ezek kölcsönös egymásrahatásának, elsősorban pedig a község társadalmi alkatának és együttműködésének oly irányú vizsgálata és leírása, hogy az ennek alapján kimutatott okozati összefüggések s a belőlük levont törvényszerűségek ismerete az illető község haladását gátló okok kiküszöbölésére és jövőbeli fejlődésének célkitűzésére alkalmas legyen.” Így a monográfia egyszerű közigazgatási és népjóléti segédeszközzé zsugorodott, sőt hivatásaként kell vállalnia az otthonszeretet felébresztését éppúgy, mint a községek közötti nemes versengés felkeltését. A „monográfia” megjelölés – e gyakorlatilag ugyan nem káros, de kétségtelenül tudománytalan törekvések miatt – ma már nem is hangzik jól: ha nem akarunk, akkor is ezekre a „célszerű” művekre gondolunk. Az újabb törekvések a „monográfia” szót el is hagyják, s inkább a szociográfia és

a falukutatás elméletét igyekeznek építeni s a valóságban érvényesíteni. A szociográfiát természetesen új tartalommal töltik meg: „a szociográfiai szemléletet egy meghatározott társadalmi egységben az összes társadalmi életjelenségek konkrét megnyilatkozása, viszonya és szerkezete érdekli, vagyis a társadalmi élet életes teljessége...” A Fialat Magyarország Szociográfiai Munkaközösséget alakít; a Magyar Társaság Falukutató Intézetet állít fel; Bodor Antal dr. kérdőíve megközelítően teljes és nagyjában jól rendszerezett; Ortutay Gyula többször idézett tanulmánya viszont a monografikus szociológia elveihez és módszeréhez legközelebb állóan a falukutatásnak mint valóságtudománynak a magyar viszonyokra alkalmazott jelentős vázlata.

2. Munkaszolgálat falun

A falumunka nevet adó intézménye, az Országos Széchenyi Szövetség, már idézett egyik újabb kiadványában a falumunkát magyarázóan „agrár settlementről” beszél, s a közölt tanulmányok a két meghatározó szót felváltva használják. Ez a látszólagos fogalmi ingadozás érdekesen leplezi le a falumunka tulajdonképpeni értelmét, s magyarázza az ideológusok tapogatódzását is. A falumunka célkitűzései ugyanis az agrár settlement fogalmi körében mozogtak, ezért a falukutatás tiszta tudományos feladatát nehéz, és mind nehezebb lesz ebbe a más természetű feladat-skatulyába belekényszeríteni. Ez a törekvés ugyan némileg érthető, mert hiszen maga a settlement-mozgalom is céljául tekinti, hogy a társadalom szegényebb rétegeinek életviszonyait saját, közvetlen megfigyelése alapján felmérje. A settlementnek azonban ez a társadalomkutató munkája abból a célból történik, hogy megállapítsa: mely irányban lehet a tanulmányozott társadalmi közösség segítségére, hol segíthet, melyek a segítség eszközei és módjai, és hogy ezeket a megfigyeléseket a szociális bajok és a társadalmi fejlődés érdekében rendszerbe foglalhassa. Ez az önmagában véve nagyszerű munka azonban egészen más megfontolásokat és eszközöket használ, mint a falukutatás. Az összeegyítés éppen ezért vagy az egyiknek, vagy a másiknak kárára történhetik: a falukutatás a célszerűség miatt könnyen egyoldalúvá vagy egyszerűen segédeszközzé válik, de a gyakorlati segítséget célzó agrár settlement is igen könnyen pusztá adatgyűjtéssé, megfigyeléssé kényelmesedhetik – a tudomány leple alatt, de nem a tudományért.

E megfontolások alapján a feladatkörök és fogalmak megtisztítása érdekében a tulajdonképpeni gyakorlati falumunkán agrár settlementet értünk, s a továbbiakban a settlement-mozgalom eszmeköréhez alkalmazkodunk.

1. A falumunka e gyakorlati téren munkaszolgálatot jelent: kiterjeszkedik a nép értelmi, erkölcsi, egészségi és gazdasági erőinek gondozására, az anyagi

jólét mellett nem hagyva figyelmen kívül a lélektani szempontot, a nép értelmi és erkölcsi színvonalának emelését sem. Tehát ez az agrár settlement (gyakorlati falumunka) többirányú népszerző tevékenységet jelent: népnevelést, a nép-egészségügy és a népszervezés szociális feladatainak vállalását.

a) A *népnevelés* a falumunka keretében a falusi értelmiséget kiegészítő tevékenység: belekapcsolódás az iskolán kívüli népoktatás munkájába, ifjúsági egyletek vezetése, népiratok szerkesztése, terjesztése stb.

b) a *népegészségügy* szolgálata egyrészt felvilágosító munkát kíván (egészségügyi előadások), másrészt gyakorlati feladatok megoldását (vérvizsgálat, lakás, ruházkodás, étkezés ellenőrzése, egészségügyileg káros befolyások felfedése, kiküszöbölése stb.);

c) a *népszervezés* főleg gazdasági természetű: szövetkezeti mozgalom terjesztése, ennek keretében feladatvállalás, gazdasági tanácsok, ezeknek gyakorlati bemutatása, és így tovább; jogi téren: felvilágosítás, törvényt magyarázás, adandó ügyletekben segítségnyújtás stb.; társadalmi téren: egyesületi szervezés s ennek keretében propagatív és mindennemű segédmunka.

2. Ez természetesen csak úgy lehetséges, ha a társadalomnak a műveltebb rétegeihez tartozó s e munkát vállaló tagjai hosszabb vagy rövidebb időre letelepülnek a nép valamely közösségében, s ott a közvetlen tapasztalat anyagát felhasználva fejtik ki nevelő, egészségvédő, szervező munkájukat. Ennek két módja van: a munkatábor és a kiszállások.

a) A *munkatábor* nagyjában közismert és mégis ismeretlen fogalom: meghatározott számú egyén néhány hónapra letelepedik egy községben azzal a céllal, hogy nevelő, egészségvédő és szervező munkát fejtsen ki a közösség érdekében; nem a „tábor”-jelleg a fontos, hanem a különböző foglalkozású egyéneknek egy helyen és hosszabb időre való letelepedése és munkaszolgálata.

b) A *kiszállások* célja ugyanaz, csak az időtartam rövidebb, s nagyobb körzetben valósítható meg a részben szétaprózott munkaszolgálat.

3. A cél nyilvánvaló: a közvetlen tapasztalatszerzés és segítség mellett olyan közfelfogás kialakítása, mely osztálytagozódás, helyesebben a földműves nép és az értelmiség között levő bizalmatlanság válaszfalát az egységes, egycélú társadalom megvalósítása érdekében lebontja az akadémi-kus fiatalságnak a gyakorlati szociális munkába való bevonása útján.

3. Falumunka és faluvezetés

Az amerikai faluanalízisnek a társadalmassulási folyamatokat megfigyelő és leíró *socialisation analysis* fejezetbe tartozik a *leadership*: a faluvezető vagy faluvezetés kérdése. Az amerikaiak nagy jelentőséget tulajdonítanak -

s méltán – ennek a feladatnak. Bár egyeseknek az a véleményük, hogy a faluvezető éppúgy születik, mint a költő, mégis egyes sajátságok kifejlesztése és a szükséges tudás megszerzése érdekében a faluvezetés jogának kiérdemlését bizonyos előzetes tanulmányok elvégzésétől szeretnék függővé tenni. A leadership analízise éppen azért azt is célozza, hogy a népvezetés viszonykérdéseinek kikutatásával megfelelő anyagot gyűjtsenek a népvezetők ily természetű irányításának a megalapozására.

A falumunka keretében – mint már láttuk – ez a kérdés ugyancsak felvetődött. A célkitűzésekkel foglalkozó írásbeli megnyilatkozások mindannyian hangsúlyozzák, hogy a falumunkának tulajdonképpeni végső célja nem más, mint a faluvezetésre való felkészülés. Ez igen helyes megállapítás. A faluvezetésre való felkészülés ugyanis logikusan következik a falumunkának előbb vázolt agrár-settlementi felfogásából. Valóban lényegesen hozzá is tartozik a falumunka jelentéstartalmához.

Máskülönben a falumunka kérdése ebből a szempontból érdekes színnel gyarapodik, jelentősége is nagyban emelkedik. A falukutatás mint tudomány, a falusi munkaszolgáltatás mint társadalom- és művelődéspolitikai tevékenység sokak szemében, a legtöbb ember számára csak steril foglalkozást, érdekes különlegességet, emberbaráti ellágyulást ha jelent. A népvezetés eszmekörének bekapcsolásával azonban kiszélesül a láthatár, s nemzetpolitikai feladattá súlyosodik az előbb még a tudósok és a társadalombarátok magán- és kizárólagos szívügyeként tekintett kérdés.

A faluvezetés feladatkörének bekapcsolásával a falumunka nemzetpolitikai jelentősége az ún. *értelmiségnevelésben* adódik. Az értelmiségnevelés a népnevelés megfelelője: az értelmiségi ember sajátos belenevelése abba a hivatáskörbe, amelyet életfeladatként vállalt. A falumunka terep- és emberismerethez, sőt hivatásgyakorlathoz segíti hozzá.

Ebből a szempontból a már részletezett előbbi két munkakör alapvető jelentősége nyilvánvaló: a) A falukutatás tiszta tudományos hivatása mellett többek között nevelő hivatást is tölt be azzal, hogy munkásait a társadalmi valóság ismeretéhez segíti hozzá. Bár a falukutatás nem egyszerűsödik le célszerű eszközzé, mégis tiszta tudományos adatait hasznosan alkalmazhatja bárki. (Sőt: ezek ismerete nélkül jó népnevelésről, népegészség-védelemről vagy népszervezésről nem is beszélhetünk!) b) A falusi munkaszolgálat viszont közvetlenül abból az elgondolásból született, hogy a népet és az értelmiséget közelebb hozza egymáshoz, s ezzel az egycélú közvélemény kialakításait munkálja. A falukutatás a nép megismerését és megismertetését szolgálja, a gyakorlati falumunka, az értelmi és fizikai munkaszolgáltatás célja ezzel szemben az értelmiség megismertetése. A népvezetés adatokra,

ismeretekre épül, és tettekben nyilatkozik meg. A falumunka legemelkedettebb szintézise ez.

A továbbiakban a magyar társadalomkutatás és társadalomsegítés e sajátos munkaterületével fogunk foglalkozni. Erdélyi vonatkozásaiban keressük tényezőit, szerepét és lehetőségeit.

II. A falumunka-mozgalom eszmei tartalma

A falumunka s mindaz, amit falumunkán értünk, a háború után elsősorban az ifjúság gondolatvilágára és önkéntes munkavállalására jellemző. A súlyos ideológiai válságba jutott s kétségtelenül szociális gondolkodású új magyar nemzedék ebben a többirányú tevékenységben talált önmagára. A nép és a falu mint társadalmi csoportok állanak a célkitűzések központjában, s kétségtelen, hogy amikor ez az ifjúság a társadalomkutatás és társadalomsegítés e területén megállapodott, nemzedékké lett.

1. A faluideológia kettős arculatú: előbb a népiség biológiai értéke, utóbb inkább a társadalom reformszemlélete határozza meg az irányulást.

a) A magyarországi Bartha Miklós Társaság évnegyedes röpiratában, az Új Magyar Földben, a felvidéki sarlós mozgalom vezére foglalja össze az induló falumunka-mozgalom eszmei tartalmát: „[...] A magyar állampolgárság eltűntével a kisebbségeknél válságba került a nemzetfogalom. Itt állt egy kisebbségi magyar fiatalság, amely már nem alkalmazhatta magára a jogi nemzetdefiníciót. [...] Felvetődött benne a kérdés: mi határozza hát meg az ő nemzeti voltát? [...] A nemzeti felelősségérzet a paraszt-orientációban nyilvánul meg. A parasztság felé fordul az ifjúság, mert nála fedezi fel a magyar nyelv, zene, költészet és művészet gyökereit. Egy sajátságos voltánál fogva magyar kollektivitást lehelő népi kultúrát kezd művelni az ifjúság.” Íme, a biológiai szemlélet lényege, amely a Szabó Dezső irodalmi közvetítésével Erdélyben is visszhangra talált. Csakhamar azonban társadalmi vonatkozások szövik át, s a fajról, mint „lelki, kulturális közösségről” szólnak az irodalmi megnyilatkozások.

b) Az Ady–Szabó–Móricz irodalmi hatás kitermelte biológiai álláspont azonban a társadalmi valóság közvetlen szemlélete nyomán mindinkább tért veszít. A néppel érzelmi közösséget vállaló értelmiségi fiatalok szembe találják magukat a népelet ezer kérdésével, a néptársadalom belső ellentétével, s ugyanakkor a nép bizalmatlansága, távolmaradása ráébreszti a maguk külön osztálykérdésére is. Az első falujáró nemzedék így sajátos társadalmi problémák kereszttüzebe kerül, amelyek a romantikus érzelmiség helyett megoldást sürgetnek. Ez az első nemzedék (a felvidéki Sarló) lázasan kutat

is a megoldásért, de már nem a néptanulmány, hanem a társadalomtudomány segítségével. Kész, adott megoldással térnek vissza, s a néptanulmány ezzel az igazolás hálátlan szerepére szorul.

Az időben jóval később induló erdélyi falumunka a megnyilatkozásaiban mentesült a biológiai szemléletből táplálkozó romantika túlzásaitól. [...] Ennek ellenére az erdélyi falumunka indulásakor is érzik az a kettősség, mely a romantikus és társadalomtudományos megnyilatkozások sajátos összeegyítése. De csakhamar kitisztulnak a vélemények, s kialakul az a kritikai álláspont, amelyben értelmiségi fiatalságunk és a falu magyar népének közös osztályöntudata s a „dolgozó magyar tömegek tudományos érdekszolgálatá”-nak kérdése jut kifejeződésre.

2. A falumunka tehát elsősorban szociális állásfoglalást jelent. A lecsúszott középosztály új nemzedéke a jövőjét csakis a dolgozó tömegekkel való együttérző összefogás útján látja biztosítottnak. Az ifjúságot ugyanis a falu iránt megnyilvánuló, sokban lírai megérzése: a faluideológia ráébresztette arra, hogy 1. a magyar középosztály magyar öntudata a népben van, 2. a faluban meglátott kultúrértékek hivatottak a magyar művelődés újjáélesztésére, 3. a nép gazdasági érdekeinek védelme és támogatása a magyarság gazdasági érdekeinek védelmét és támogatását jelenti. De a felismeréstől látszólag függetlenül a fenti meggyőződést sürgette a kisebbségi életnek az a kikerülhetetlen társadalmi adottsága is, hogy a kisebbségi magyarság vérszegény középosztálya a föltétlen és biztos elszegényedés útján áll.

A többségi vezető osztályok politikája éber következetességgel zárja el a hivatalt a magyar középosztály elől, gáncsolja el a szabad pályákon való elhelyezkedését, s gátolja meg a megújulás lehetőségeit. Reális célmutatás tehát, hogy a magyar kisebbség középosztályának útját a fenti egyrészt követelő, másrészt kényszerítő tényezők feltartóztathatatlanul a földművesek és az ipari dolgozók százezrei közé vezetik.

Ennek a szociális állásfoglalásnak kétségtelenül a falumunka az úttörője és a rendszerezője is. A népelet megismerése ugyanis a társadalmi valóság ismeretét jelenti, s a falumunka rendszere oly nevelő erőket fog össze, amelyek lényegesen hozzájárultak és hozzájárulhatnak az új magyar nemzedék reálpolitikai gondolkozásának kialakításához.

3. Az előbb vázolt társadalmi állásfoglalás, amely értelmiségi fiatalságunknak az életcélját egyrészt a nép vezetésében, másrészt a nép megismerése érdekében vállalt tudományos munkában határozza meg, az erdélyi magyar társadalom fejlődése, valamint a földműves dolgozó nép társadalmi helye és szerepe szempontjából jelentőségben még csak növekszik.

I Másfél évtizednyi belső fejlődés, változás, alakulás után ma már megálaphatjuk, hogy az erdélyi magyarságnak csak két életképes társadalmi rétege van: a dolgozó nép [munkásosztály-paraszság] és az értelmiség. A társadalmi megosztottság többi sallangjáról, akarva, nem akarva, le kellett mondanunk. A terpeszkedő nagybirtokokat elsöpörte a földreform, s a latifundiummal együtt pusztult el a nagybirtokos dzsentri réteg jelentősége is. Az államvezetésből kirekesztettünk, bürokráciánk bukott vele. Társadalmunk felső rétegsora ezzel a szabadfoglalkozásúak, a nevelők és a papok tulajdonképpen középosztályára központosult, s ez elvesztvén közép jellegét, intelligenciaként felsőbb réteggé ötvöződött, szemben az alsóbb néposztállyal, a dolgozók: földművesek, iparosok, kereskedők, munkások rétegével. A nép és az értelmiség természetesen nem egymás fölé vagy alá rendelt, hanem mellérendelt viszonyban találkozik: a nép a vezetett, az értelmiség a vezető réteg.

b) Az erdélyi magyarságnak 72-73 százaléka falun lakik. Már számbeli túlsúlyánál fogva is a legjelentősebb réteg. Természetes tehát, hogy az erdélyi magyarság népi feladatkörében a legelső helyet foglalja el. Fenntartó erejét tekintve, szerepe is jól áttekinthető. Az erdélyi magyar társadalomban minden törekvésnek elindító és cél-oka.

4. A falumunka feladata tehát: 1. nevelni az értelmiségi fiatalságot, hogy megtalálja a maga helyét mint vezető réteg az erdélyi magyar társadalomban, amely közel háromnegyed részében a falvak népéből telik ki; 2. segíteni az értelmiségi fiatalságot mint leendő népnevelő intelligenciát társadalmi életprogramja megvalósításában, amely föltétlenül megkívánja a magyar társadalom, elsősorban pedig a magyar falu ismeretét és áttekintését.

A falumunka feladata eszerint – a mi erdélyi viszonyaink között – súlyos nemzetpolitikai kérdéssé testesedik. Távolról sem csak szociális attitűd és jószándékra bízható önkéntesség, hanem a legmegfelelőbb és legeredményesebb eszköz az új népnevelő értelmiségünk kiképzésében.

III. Az erdélyi magyar falumunka-mozgalom története

Az erdélyi magyar falumunka a fenti eszmekörből sarjadt ki. Ez azonban távolról sem jelenti, hogy az írásbeli megnyilatkozások céljátása és a gyakorlati munka egymással párhuzamosan fejlődött volna. A következő történeti áttekintés rá fog mutatni az eredményekre és hiányokra. Látni fogjuk, hogy az elméletnek és a gyakorlatnak szétválása, megkülönbözése hol, miért és mily mértékben tapasztalható.

Az erdélyi magyar fiatalság falumunkája a három hitvallásos jellegű főiskolás egyetben (Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főisko-

lai Szakosztálya - 1933 óta Majláth-kör, Ifjúsági Keresztény Egyesület, Dávid Ferenc Egylet Ifjúsági Köre) és az Erdélyi Fiatalok faluszemináriumában nyert intézményt; propagandáját viszont az ifjúsági sajtó (Erdélyi Fiatalok, Ifjú Erdély, Jóbarát, Kévekötés) végezte. Munkaformái - megbeszélések, faluszemináriumok, falupályázatok, falujárások és szociográfiai felvételek, - azok a keretek, amelyek magukba ölelik az erdélyi falumunka eredményeit.

1. Az *Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya* az 1928/29-es iskolai évben kezdte meg működését. Főleg a székelyföldi kúriája hozta szóba a falukérdést. Gyallay Domokosnak, a Magyar Nép szerkesztőjének vezetésével faluszemináriumot szervez, dr. Sulyok István vezetésével kérdőívet állít össze, s mintegy 60 főiskolai hallgató vállalkozik gyűjtőmunkára. 1929 tavaszán a Szakosztály pályázatot tűz ki „egy erdélyi magyar falu mai társadalmi, kulturális és gazdasági képének leírására”. Az 1929/30-as iskolai évben Gyallay Domokos irányítása alatt tovább dolgozik a faluszeminárium, s év végén két újabb szociográfiai pályatétel íratik ki. Az 1930-31-es iskolai évben a Szakosztály szövetkezeti szemináriumában kerülnek megtárgyalásra az erdélyi magyar falu gazdasági és gazdaságpolitikai kérdései. Az 1931/32-es iskolai évben a világnézeti vitaesték tárgyköre ugyancsak a falu dolgozóinak feladatkörében mozog. 1932 tavaszán néprajzi pályatétel hívja munkára a tagokat. Az 1932-35-ös iskolai években már a Szakosztály nem választja külön a falukérdést, hanem beolvastja azokba a megbeszélésekbe, amelyek az új értelmiség hivatáskérdésével foglalkoznak. E három esztendő alatt 1933 novemberében tüzetik ki újabb népi tárgyú pályázat: „A nevelő aktív szerepe az iskolában és az iskolán kívül” és „A népi szellem az iskolában” címmel. A felsorolt szemináriumi és pályázati munka mellett a Szakosztály faluutakat és kiszállásokat is rendezett, s az 1932. évi konferenciáján jelentős javaslatokat tett a falukutatás módszerére.

2. Az *Ifjúsági Keresztény Egyesület* 1921-ben alakult. Tulajdonképpeni falumunkát nem vesz programba, azonban állandóan foglalkozik e kérdéssel munkásságának mind a társadalmi, mind pedig a missziói és bibliaköri irányában. Ifjúsági konferenciáit mindig falvakon rendezi, s ez kitűnő alkalom arra, hogy a falusi társadalommal találkozzék, s tagjai a népet jelentkező feladatait megismerjék. A konferenciákon a faluról rendszeren előadások és viták tartatnak. Ettől függetlenül is azonban az egyesületi év folyamán már 1928-29 óta rendez népi tárgyú előadásokat. 1931-32-ben 39 egynapos konferenciát tartott a falusi ifjúság számára. 1933 óta ún. falukultúrpropagandát végez: tagjai csoportosan látogatják a városuk környékén levő magyar falvakat. Eredményesen kapcsolódott be a regáti és szórványmisszió munkájába. Uta-

zótítkára rendszeresen látogatja a falusi ifjúságot. Röpiratokat s *Református Ifjúság* címen falusi ifjúsági folyóiratot is ad ki.

3. A *Dávid Ferenc Egylet Ifjúsági Köre* a falumunka jegyében indítja meg új mozgalomát az 1928. évi konferenciáján. Balázs Ferenc lelkész vezetésével széles körű vetítógépes tevékenységbe fog, évenként mintegy 100–120 községben három vetítógép segítségével tartanak iskolánkívüli népnevelő előadásokat. Az előadások jövedelméből indul meg a *Kévekötés* c. ifjúsági lap, amely egy időben élénk szerepet visz az ifjúság falu-ideológiájának kialakításában is. A falukérdést külön falubizottság intézi. Az évenként tartott egyetemes ifjúsági konferenciákon a falu, a nép és az értelmiség, a szövetkezetek kérdése mindig napirenden van. Jelentős az Unitárius Teológiai Akadémia Önképzőkörének keretében az 1930/31-ben rendezett faluankét. Ugyancsak az unitárius főiskolai falumunka keretéből sarjadt ki a Balázs Ferencről megvalósított Népfőiskola gondolata is.

4. Az erdélyi magyar főiskolai hallgatóknak hitvallásos alapon szervezett egyletei a falumunkát csak egyik tevékenységüknek tartották az ifjúsági közösség vezetésében. Az első olyan ifjúsági keret, amely kizárólagosan a falumunka érdekében és vállalásával alakul, az Erdélyi Fiatalok Faluszemináriuma, 1930 novemberében jön létre. Célja: „A falukérdés tudományos tanulmányozása. Arra törekszik, hogy tudományos anyagot, eszközöket és szempontokat adjon az erdélyi magyar intelligencia jövő munkásainak a falvak gazdasági, szociális és kulturális problémáinak megoldására. A faluszeminárium alapja az a meggyőződés, hogy az erdélyi magyarság életének legdöntőbb kérdése a magyar falu, amelyért elsősorban a magyar intelligencia felelős.” A faluszeminárium első évében 16, az 1931–32-es iskolai év folyamán 8 előadást tartott, az 1932–33-as iskolai évben pedig négy tanulmányi körben folyt a munka. 1933 őszén azonban megakad a faluszeminárium tevékenysége. Az Erdélyi Fiataloknak e munkakörében három faluest, néhány falusi előadás, faluút s egy módszeres falukiszállás történt. Kiadásában jelentek meg a falu-füzetek: 1. Gyallay Pap Zsigmond: *A nép és az intelligencia*; 2. Demeter Béla összeállításában: *Hogyan tanulmányozzam a falu életét?* c. kérdőív; 3. Demeter Béla: *A falu és a szellemi áramlatok*; 4. Mikó Imre: *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés*. Három ízben tűzött ki falupályázatokat, s egy ízben a középiskola padjaiból kikerült ifjaknak ezt a kérdést adta fel: „Hogyan jutott el a háború utáni magyar fiatalság a magyar faluhoz?”

5. A falumunka gondolatának népszerűsítését következetes formában az Erdélyi Fiatalok valósította meg, bár előtte (1930 előtt) a hitvallásos ifjúsági lapok is szóba hozták a kérdést. Az Erdélyi Fiatalok azonban majdnem minden egyes számában közölt a falu vagy a falumunka kérdésével foglalko-

zó cikket, s különösképpen a minden év júniusában kiadott „falu-számai” nagy hatást váltottak ki a faluért lelkesedő ifjúság körében. A református Ifjú Erdély diákolimpiászain már 1928 óta szerepel a népi kérdés, s olvasóit népmondák, szólások stb. gyűjtésére buzdítja. Hasábjain értékes nép- és faluismertető cikkek jelentek meg (pl. Debreczeni László: *Fatornyos hazám-ból*; Lévy Lajos: *Néprajzi adatok báró Orbán Balázs „Székelyföld leírása” c. művében*). Az unitárius *Kévekötés* az ismeretterjesztő cikkek mellett elvi jelentőségű fejtegetéseknek is helyet ad (Mikó Imre cikkei, újabban Erdő János írásai a népfőiskoláról és a munkatábor-kérdésről). A katolikus *Jóbarát* az ismertető közlemények mellett (Vámszer Géza: *Népművészetünk válsága; Népművészetünk újjászületése*) a középiskolai ifjúságot munkára serkenti (Venczel József: *A falu és a középiskolai ifjúság; Mit csináljon a falujáró diák az összegyűjtött anyaggal?*), s eredményes szociográfiai pályatételt tűzött ki az 1932. évi nyári szünidőre. Figyelemreméltó irányító cikkek jelentek meg az *Erdélyi Lapok* Fialatok rovatában is.

6. Néhány szóban ki kell térnünk a középiskolai ifjúság falumunkájára is. Eredményeiről távolról sem beszélhetünk. Középiskoláink falumunkája a cserkésztaborozások és ifjúsági konferenciák idejére korlátozódó falumegismerésre s az ifjúsági lapok ily irányú írásainak tanulmányozására szorítkozik. Örvendetes jelenségekkel azonban egyénenként mégis találkozunk a középiskolás falupályázatok esetében, sőt a Bethlen Kollégium ifjúsága 1932 tavaszán falunapot rendezett, s még előbb, 1931 húsvétján, litografált röpirat és kérdőív alapján, az egyik székelyföldi r.k. főgimnázium V. osztályos tanulói közül többen megkísérelték falujuk népművészeti anyagának az összegyűjtését.

7. Mindezek után a jobb áttekinthetőség érdekében az egyes munkaformák szempontjából részletezzük a kérdéseket:

a) *A főiskolás egyletek s az ifjúsági konferenciák megbeszélésein előkerülő falukérdések* rendszerint általánosított s nem ritkán fölületen mozgó ismeretetések, sokszor csak összevetések világnézeti kérdésekkel (a falu és a kereszténység, szocializmus stb.). Céljuk legtöbbször nem több a hangulatkeletésnél. Munkára nevelő értékük csekély.

b) *A faluszemináriumok* már jelentősebb vállalkozások, akár a katolikus fiatalság, akár az Erdélyi Fialatok faluszemináriumait tekintjük. Nevelő céljuk van. Azonban sem az egyik, sem a másik nem valósította meg a szeminárium tulajdonképpeni hivatását, a kiképzést, a gyakorlati nevelést. Inkább tájékoztattak az egyes kérdésekről, mintsem módszertani, a gyűjtésben és a falutanulmányban felhasználható utasításokat adtak volna. Ezek a szemináriumok nem is tudtak lényegükben munkaközösségeké lenni. Munkaered-

ményeiket nem is az új ráneveltek, hanem a már kisebb-nagyobb mértékben felkészült s a szeminárium működésétől függetlenül is önképző kezdeményezők mutatták fel. E szemináriumoknak tudományosan szakképzett vezetője sem volt, s nélkülözték mind az irodalmi, mind az anyagi segítséget.

c) A viszonylagosan legnagyobb tömegeredménnyel eddig a *falupályázatok* dicsekedhetnek. Minden egyes pályázat új munkatársat indít el. Az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya eddig 6 pályátételt tűzött ki, s a beérkezett 24 pályamunka közül 16 monográfiai jellegű, 4 néprajzi gyűjtés, 4 pedig általános népi kérdésekkel foglalkozó. Az Erdélyi Fiatalok 3 nagy falupályázatára 17 pályamunka érkezett be: közülük 10 monográfiai jellegű, 1 néprajzi gyűjtés, 6 pedig általános népi kérdésekkel foglalkozó. Ezeknek a pályázatoknak az a kiküszöbölhetetlen hibája, hogy az anyag rendszerint ellenőrizhetetlen, s az anyaggyűjtés a legtöbb esetben ötlepszerű és nem szakszerű. A pályázatok értéke nem is az anyagban, inkább a készség megmutatásában jelentkezik. A pályatételek kitűzésének azonban van egy másik nagyobb és részben tudományos jelentősége is itt Erdélyben: a pályatételek kiírása ösztönözte mind az Erdélyi Róm. Kat. Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztályának vezetőségét, hogy sokszorosítva kiadja 1929 tavaszán a Sulyok-féle kérdőívet, mind az *Erdélyi Fiatalok* szerkesztőségét, hogy közzétegye az első faluszámban (I. évf. 6. sz. 1930. június) *Hogyan tanulmányozzam a falu életét?* címen a legfontosabb kérdéseket, s hogy 1931 tavaszán megjelentesse hasonló szociográfiai kérdőívet.

d) A csoportos falujárásnak a nevelő haszna elvitathatatlan. 1928. óta folyik a Dávid Ferenc Egylet Ifjúsági Köre keretében ez a falujárás. 1928 nyarán két katolikus tanárjelölt három hétig tanulmányozta a moldvai csángók életét, s útjukról jelentést terjesztenek elő. 1930 nyarán az Erdélyi Róm. Kat. Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya megbízásából másik két tanárjelölt a Székelyföld jó nagy részét járja be. Ugyanekkor az Erdélyi Fiatalok falupályázatának kiírása arra ösztönöz egy főiskolai csoportot (3 joghallgató, 1 orvostanhallgató, 1 teológus és 1 maturáns), hogy dr. Lévay Lajos tanár vezetésével rendszeresen tanulmányozza egyik székely megye 12 községét. Az összegyűjtött adatokat jegyzőkönyvbe foglalták. 1931 júliusában az Erdélyi Róm. Kat. Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztályának nyolc tagja bejárja a katolikus székely megyét, előadásokat tartanak, és adatokat gyűjtenek. Ugyanekkor az Erdélyi Fiatalok Faluszemináriumának udvarhelyszéki falucsoportja két osztagban (6–6 főiskolai hallgató) a vármegye 32 községének a határneveit gyűjtötte össze, 4 község szociográfiai alaprajzát vette fel, s összeírta a népköltészeti termékeket. Ha mindehhez hozzávesszük az egyéni falujárások, továbbá a cserkész táborok és az ifjúsági

konferenciák tapasztalati anyagát s azokat a város környéki kiszállásokat, melyeket néhány éve az Ifjúsági Keresztyén Egyesület s az 1934–35-ös iskolai évben a Majláth-Kör is rendez, akkor örvendetesen kell megállapítanunk, hogy Erdélyben is van mozgalom a falu érdekében.

e) Természetesen a falujárásokat nem tekinthetjük a tudományos munka megoldásának. A szemlélet az idő rövidege miatt csak felületes lehet, a gyűjtés hiányos. Az alapos *falutanulmány* tartósabb letelepedést, a falu életébe való beilleszkedést, heteken át tartó mindennapi megfigyelést követel. Ilyen munkát csak egyet könyvelhetünk el 1931 nyaráról, amikor Bánffy Ferenc lehetővé tette a birtokán az Erdélyi Fiatalok tevékenységét. Ez alkalommal Pálffy Zoltán rajztanár a környék népművészeti értékeiről készített gazdag rajz- és fényképgyűjteményt, ifj. Szabó Géza zeneakadémiai hallgató 24, köztük számos eredeti népdalt gyűjtött össze, Miklós András joghallgató a vidék gazdasági helyzetét tanulmányozta, Mikó Imre joghallgató 9 község nemzetiségi helyzetképét készítette el, végül Demeter Béla akadémiai hallgató a szellemi áramlatok hatását kutatta a falu gondolatvilágára. E munka eredményeiből állította össze egyrészt Demeter Béla a kisebb tanulmányát (*A falu és a szellemi áramlatok*. Az Erdélyi Fiatalok falu-füzetei, 3. sz.), másrészt Mikó Imre a nagy értékű áttekintését (*Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés*. Az Erdélyi Fiatalok falu-füzetei, 4. sz.).

A sok irányba, sok egyesületbe és sok munkakeretbe szétágazó erdélyi falumunka, íme, világos képen mutatja a jól kiképzett eszmei vonalvezetés és a gyakorlati teljesítmény közt lévő nagy különbséget. A továbbiakban megkeressük a kórokozókat, hogy a jövőbeli irányulás és munkaformák szükségait és lehetőségét előadhassuk.

IV. Az erdélyi falumunka példái

Ha tárgyilagos ítéletet akarunk mondani az erdélyi magyar fiatalság falumunkájáról, akkor körültekintő szemmel előbb meg kell keresnünk azokat a példákat, amelyek – ott állván fiatalságunk előtt minta- és mértékként – az ítéletmondásnál is szóba hozhatók. Ilyen példát több intézmény szolgáltatott és szolgáltat: a bukaresti tudományegyetemnek a Gusti professzor vezetése alatt álló Szociológiai, etikai és politikai szemináriuma, és a Fundația Culturală Regală elindította „királyi osztagok” stb. Ismertetésüket a tárgyilagosság szempontjából tartjuk szükségesnek.

I. *A bukaresti szociológiai, etikai és politikai szeminárium munkája* tulajdonképpen nem más, mint a Gusti-féle szociológiai rendszer gyakorlati al-

kalmazása. Ez a rendszer érvényesül mind a monográfia előkészítésében és munkásainak csoportosításában, mind az adatgyűjtés munkájában és elrendezésében.

1. Az *előkészítés* a monográfusok kiválasztását és kiképzését jelenti. A társadalmi valóság ismertetett szemlélete határozza meg ezt a feladatot. A társadalmi egység gazdasági, szellemi, jogi, politikai és közigazgatási tevékenységének, tájbeli, élettani, történeti és lélektani kereteinek, az összetevő alegységek szerkezetének, viszonylatának s a társadalmi folyamatoknak pontos és részletes felmérése erre alkalmas és kiképzett kutatóegyüttest kíván meg. A román monográfiai kutatás számol is ezzel a követelménnyel: a 60–90 monográfus (akiknek egyik felét főiskolai hallgatók, másik felét szakemberek alkotják) a legteljesebb módszeres előképzés és könyvtári tanulmányok után munkatervvel és kérdőívvel felszerelten telepszik le a tanulmányozandó faluban. Ennek a kiválasztása ugyancsak módszeres és körültekintő módon történik.

2. A *helyszíni tanulmányok* a statisztikai adatok összegyűjtésével kezdődnek. Ezután a monográfusok szakcsoportokra oszlanak: külön csoport tanulmányozza a tájkeretet, a biológiai alkatot, a történeti múltat, a néplélek kérdését, a gazdasági és szellemi életet, a jogi, politikai és közigazgatási megnyilatkozásokat, s külön csoport (kizárólagosan szociológusokból álló) tanulmányozza a társadalmi egység viszonykérdéseit, a csoportosulásokat, közösségeket, intézményeket, a tekintély, a közvélemény kérdését, a társadalmi folyamatokat (városiasodás, társadalmasodás stb.) s a fejlődésbeli irányulás tényeit és lehetőségeit.

3. A *munka egységét* az egységes irányítás biztosítja. A szakcsoportok naponta s együttesen minden második nap tartanak üléseket. A csoportüléseken a csoportvezető irányításával kiosztják a munkát, közlik és megbeszélik az eredményeket. Az együttes ülés elméleti megbeszélések s az eredmények közlésének alkalma. Így minden monográfus tudomást szerez a munka menetéről, s lehetővé válik az egyes megfigyelések rögtöni többoldalú megvilágítása. A csoportok tehát nem zárkoznak el egymástól, sőt nem ritka az sem, hogy egyes jelenségterület megfigyelésére és lerögzítésére a különböző csoportokba tartozó szakemberek összevonásával különleges csoportot alakítanak.

4. A *munkamódszer* lényege a közvetlen szemlélet, a tanulmányozott jelenségek lehető legnagyobb számban való megfigyelése s az egyes megfigyeléseknek, tanulmányoknak, eredményeknek külön lapon való leírása. Így könnyen lehetővé válik az egyes jelenségeknek és a kerettényezőknek az összevetése s a valóságon felépülő helyes társadalomtudományi alaptételeknek a megfogalmazása.

Ezt a széles körű és példamutatóan módszeres munkát előbb a *Szociológiai, etikai és politikai szeminárium* vállalta. Szerepét 1928-ban a Fundul Moldovei községbeli kiszállás alkalmával megalakult *Román Monográfia-Társaság* (Asociația română de monografie socială) vette át. Ez a társaság azonban csakhamar beolvadt a Gusti vezetése alatt álló *Román Szociális Intézetbe* (Institut Social Român), s annak egy külön szakosztályát alkotta. Később egyesült az intézet szociológiai szakosztályával, ahol végül is a monográfiai kutatás intézményesítése megvalósulhatott.

Történetileg a román monográfiai mozgalom 1925 elején indult meg. Ez év februárjában a Szociológiai, etikai és politikai szeminárium külön bizottságot alakít azzal a céllal, hogy „általános tervet dolgozzon ki, amelynek alapján valamely társadalmi egység monográfiája elkészíthető legyen”. Két hónap lefolyása alatt a fenti rendszernek megfelelően tervek és kérdőívek készülnek, s április 11-én elhatározzák az első szociológiai kiszállást az olténiai Goicea-Mare nevű faluba. 1926-ban a munténiai Rușețu, 1927-ben a moldvai Nereju, 1928-ban a bukovinai Fundul Moldovei, 1929-ben az erdélyi Drăguș, 1930-ban az olténiai Runcu és 1931-ben a besszarábiai Cornova községnek készítették el a monográfiáját. A monográfiai munka célja: „meg kellett vizsgálnunk a szociológia elméleti eredményeit a valóság tükrében, és lehetőség szerint át kellett javítanunk és ki kellett építenünk minden elméletet, másrészt pedig szert kellett tennünk a falunak, a román társadalom legjelentősebb szociális egységének pontos ismeretére.” Ma már annyira kialakult monográfia-készítésüknek mind elméleti, mind gyakorlati része, hogy a Román Szociális Intézet szükségesnek találta az irányelvek és a módszertani utasítások összefoglalását és kiadását két kötetben (1934): Traian Herseni: *Teoria monografiiei sociologice* (A szociológiai monográfia elmélete). D. Gusti bevezető tanulmányával: *Sociologia monografică, știință a realității sociale* (A monografikus szociológia, a társadalmi valóság tudománya); H. H. Stahl: *Tehnica monografiiei sociologice* (A szociológiai monográfia technikája). Institutul Social Român, Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică, Seria A.: Studii și Contribuții, 1. és 2.

A monográfusok szigorú és szoros munkaközösséget alkotnak. Szabályzatuk teljes fegyelmet követel:

„I. A monográfiai kutatás közös munka lévén, minden résztvevő megtartja a vezetőség határozatait: 1. a kutatás egész ideje alatt a helyszínen marad, 2. teljesíti a megbízásokat, 3. naponta dolgozik, és a kijelölt időre az általa gyűjtött anyagot végső megszerkesztésben benyújtja, 4. aláveti magát a kiszállás tartama alatt az igazgatási rendelkezéseknek.

II. A monográfiai kutatás közös munka lévén, a Román Szociális Intézet szociológiai-monográfiai szakosztálya a bukaresti tudományegyetem fi-

lozófiai karának Szociológiai, etikai és politikai szemináriumával együtt közös szellemi tulajdonjoggal rendelkezik bármely monográfus által elért eredmény felett. Következésképpen: 1. mind a monográfiai anyag, mind a kutatók sugallta elméleti és módszertani megfontolások a monográfia vezetőségének beleegyezése és a monográfiai kutatások idézése nélkül sem cikkekben, sem tanulmányokban, sem más módon közzé nem tehetők, 2. a monográfiai anyag bármely, még esetleges feldolgozása is csupán a forrás megjelölésével lehetséges.”

A Gusti vezetése alatt álló monográfiai kiszállások eredménye páratlan. A Román Szociális Intézet kiadásában megjelenő *Arhiva pentru știința și reforma socială* (A társadalmi tudományok és reform archívuma) 1932. évi X. évf. 1-4. számában (59-588. 1.) *Arhiva monografică* címen közzétett 28 monográfiai tanulmány a már ismertetett szociológiai rendszer keretében mutatja az arányokat. Drăguș község 3000 lapos monográfiája kiadás előtt áll. A monográfusok az 1931. évi cornovai kiszállás anyagát a Román Szociális Intézet szociológiai szakosztályának 1932. január 13. és június 1. között tartott 19 ülése keretében 84 előadásban mutatták be. A szociológiai, etikai és politikai szeminárium 2 szociológiai múzeumot hozott össze, melyek közül a Fundul Moldovei-beli a barcelonai nemzetközi kiállításon a „Grand Prix” kitüntetéssel, a drăguși a drezdai egészségügyi kiállításon díszoklevelet kapott. A monográfusok elkészítették Drăguș és Cornova község szociológiai filmjét is. Kiszállásaik helyén, tehát eddig 7 községben, gazdag és értékes népkönyvtárakat állítottak fel. Természetesen a külföld elismerése sem hiányzik: így például 1930 nyarán a lipcsei Szociológiai Intézet szociológiai doktorokból és hallgatókból alakított csoportot küldött le a runcui monográfiai kiszállás tanulmányozására. Az összegyűjtött anyag rendszerezése most van folyamatban.

II. 1934 tavaszán a Román Szociális Intézet szociológiai-monográfiai szakosztályának tudományos tevékenységét kiegészítően a szintén Gusti vezetése alatt álló *Fundația Culturală Regală* keretében s II. Károly király védnöksége alatt számottevő új mozgalom bontakozott ki: a királyi osztagok (*echipe regale*) mozgalma. A cél ebben a gondolatban csúcsosodik ki: a főiskolai hallgatóságnak nemcsak az a feladata, hogy év közben tanuljon, hanem kötelessége az is, hogy a román társadalom érdekében a főiskolai hallgatóság tanulási lehetőségeit biztosító gondosságáért hasznot hajtó tevékenységet is vállaljon. A főiskolai hallgatóság küldetése túlterjed tehát az egyetemek belső életén, túl az egyetemi városok falain is, s ennek az ifjúságnak magához kell ölelnie az egész országot, ahol nagy embertömegek még ma sem részesülhetnek tökéletesen az államszervezet jótéteményeiben. A téli előadások

alatt a könyvtárakban, kórtermekben és laboratóriumokban szerzett tudását a főiskolai hallgatóságnak meg kell osztania a népközösséggel.

Az egyetemek ajánlására a királyi osztagokba kiküldetett 17 orvostanhallgató, 10 állatorvos-tanhallgató, 14 gazdász, 28 bölcsész, 11 joghallgató, 5 tudományos tanárjelölt, 7 teológus és 6 háztartásiskolai tanuló, összesen 98 főiskolai hallgató, akiket 12 csoportba osztottak. A főiskolai hallgatók mellé 56 szakembert állítottak: 12 orvost, 9 gazdamérnököt, 7 állatorvost, 6 védőnőt, 6 háztartástanárnőt. Mindezekhez járult a testnevelési főiskolának (ONEF) tanárokból és hallgatókból álló, 16 tagú csoportja azzal a megbízással, hogy kíséreljék meg a falusi katonai előképzést. A 12 osztagot teljesen felszerelték gyógyszerekkel, munkaeszközökkel. Az alapítvány rendelkezésükre bocsátott 12 népkönyvtárt, 1200 képet és más tárgyakat.

A falvak kiválogatása ugyancsak nagy és körültekintő gonddal történt. Kiválasztottak: Sadova (Bukovina), régi szabadparaszt telep; Năpădeni (Bessarabia), adófizető bojárközség; Nerej (Moldva), szabadparaszt központ; Văcăreni (Dobruzsza), Duna melléki román és orosz halászok és földművesek községe; Miron-Costin (Moldva), a hasonló nevű krónikairó régi birtoka; az új telepítésű román, német és tatár lakosságú Ferdinand I. (Dobruzsza); a magyar bevándorlás folytán sajátos népeségű Stănești, Corbi és Nucșoara falucsoport (Munténia); Goicea-Mare (Olténia), szegény mezei község; Temesfüves (Bánság), látszólag jó gazdasági helyzetben, ami az egyiknek tudható be; és végül a határörvidéki Les (Erdély).

Az osztagok belső szervezetére nagy súlyt fektettek, úgyszintén az eszközök kiosztására, az irányításra és a felügyeletre is. Ebből a célból minden egyes osztagnak felügyelője van, aki a terv végrehajtásáért felelős. Az osztagok tagjai kötelezik magukat, hogy három hónapig a kijelölt faluban maradnak, végrehajtják a tervet, s a felügyelő által képviselt alapítvány utasításait követik. A napi munkáról krónikát vezetnek. Az összegyűjtött ismeretbeli és okmányszerű anyag az alapítvány tulajdona. Az osztagokat igazgatásilag felelős vezető irányítja. Anyagiakról az alapítvány gondoskodik.

Az egyetlen erdélyi osztag adatai a következők: A) *főiskolás csoport*: vezető: egy bölcsész, tagok: egy bölcsész, egy földrajz szakos, egy természetrajz szakos, két testnevelési főiskolás, egy orvosszigorló, egy orvostanhallgató, egy állatorvos szigorló, egy abszolvens gazdász, egy háztartási tanuló; B) *szakcsoport*: egy orvos, egy állatorvos, egy gazdamérnök, egy zene-tanár; C) *felügyelő*: Gr. Popescu lelkész; D) *teljesítmény*: a) *egészségügy*: 1904 orvosi vizsgálat, 2394 beföcskendezés, 20 legény testedzése, 12 összefogó; b) *fizikai munka*: 205 állatvizsgálat, 720 puffadás elleni beoltás, 3 mintaól, állattemető, 300 faoltás, méhészeti ülés, gyümölcsfák és zöldsége-

sek féregmentesítése, mintakert; a Leștior folyócska szabályozása, 3 híd a Leștioron, a Les folyó 4 hídjának megjavítása, útjavítás, árkolás, mocsaras területek lecsapolása; c) *lelki munka*: prédikációk; d) *értelmi munka*: dalárda, előadások, a művelődési ház megszervezése.

Összesítve, a királyi osztagok teljesítménye az egészségügy terén: 18 012 orvosi vizsgálat és orvoslás, 5381 beföcskendezés, 590 látogatás, 155 analízis, 12 mintagyógyszertár; a fizikai munka terén: 3330 gazdasági tanács, 22 gyakorlati előadás és oktatás, 345 ha felszántása és bevetése, 3473 gyümölcsfa féregmentesítése és beoltása; állatoknál: 5029 vizsgálat, 6522 beföcskendezés és 2150 beoltás; az építés terén: 22 cementhíd, 397 kisebb fahíd, 30 600 m árok, 60 450 m út, 1500 m² sportpálya, 200 ház festése és javítása, 16 istálló építése, 16 kút helyrehozása, 6 iskola és 2 templom kijavítása, 160 gyakorlati háztartási oktatás, 53 000 kg befogadására alkalmas 5 magtár építése; a katonai előképzés szempontjából foglalkoztak 329 legénnyel; ezenkívül tartottak 89 prédikációt, 36 előadást, kiosztottak 1200 képet, 1500 kötet könyvet, rendeztek 96 összejövetelt, megjutalmaztak 240 szorgalmas gazdát, elkezdették a művelődési házak építését, amelyek közül az egyik (Stănești) tető alá is került. Az összegyűjtött anyagból viszont 1934. november 16. és december 15. között nagyszabású kiállítást rendeztek.

[...]

V. Hiányok és teendők

Áttekintve az erdélyi magyar fiatalság falumunkáját, s bemutatva az országbeli példákat, szükségként mutatkozik, hogy összefoglaljuk kritikai álláspontunkat s azokat az irányulásbeli terveket, amelyek önként következőnek magából az értelmiségi fiatalságnak a falumunkában kifejeződő kötelességvállalásából.

1. Az erdélyi magyar ifjúsági falumunka három dolgot nélkülözött: 1. a munkaközösségi szervezettséget, 2. a tudományos irányítást és jelleget, végül 3. a rendszeres gyakorlati vonatkozásokat.

Részletezve:

1. A faluszemináriumok – miként azt már hangsúlyoztuk – nem tudtak munkaközösségekké erősödni. Az Erdélyi Fialatok faluszemináriumának ugyan volt szervezeti jellege, tisztikara és ügyrendje, azonban a tagok megszervezése hiányában csak fiktív intézményesítést jelentett. A katolikus faluszeminárium e fiktív jelleget még fokozottabb mértékben mutatja. E szemináriumok előadásain gyakran több százan is megjelentek, azonban lelkesedésnél s vita-

anyagnál többet nemigen vittek el magukkal. A faluszemináriumok informatív jellege megőlte a tudományos kiképzés lehetőségét. Néhányan, akik faluútra vállalkoztak, saját belátásuk szerint voltak kénytelenek dolgozni, s természetes, hogy csekély eredménnyel. A falu-füzetek s az a néhány szórványos értékes kezdeményezés, ami az erdélyi magyar ifjúság falumunkájában tudományos érték, semmiképp sem írható a szemináriumi információk javára. Ez érthető is, ha a tudományosság hiányának kérdését komolyan fontolóra vesszük.

2. A faluszemináriumok, de egyáltalán a falumunka nem volt tudományosan irányított s munkavégzésében tudományos szempontok alapján megszervezett munkaközösség. Ez az oka az eredménytelenségnek. A Gusti-féle monográfiai munka, a királyi osztagok és a német munkatáborok mozgalma bizonyítja ezt. A rendszer, a tervszerűség, a rákészítés, az állandó irányítás, az elméleti és a gyakorlati munka összekapcsolása egyaránt nélkülözött szükségletet az erdélyi magyar falumunkában. Ez annál is inkább megdöbbentő, mert az ismertetett nagyszerű példák nem voltak elérhetetlenek, sőt, miként az irodalmi utalásokból kitűnik, ismertek és (bár felületesen, de) ismertettek voltak.

3. Végül erdélyi magyar falumunkánk gyakorlati vonatkozásai nem terjednek túl az unitárius vetítógép-tevékenységen, néhány falugondozó kiszálláson s a szórványosan végzett értelmi felvilágosító munkán. Mindenesetre gyakorlati falumunka volt ez is, de távolról sem abban a formában, amit például a királyi osztagok vagy a német ifjúság önerejéből létrehozott munkatáborokban látunk. A szórványtörekvések itt-ott értékes kezdeményezéseket mutatnak, de még az egyes egyesületek keretében sem szélesednek rendszeres, többszempontú falusegíttessé.

II. A hiányok megállapítása után rögtön felvetődik a kérdés: mi a teendő, hogy az értelmiségnevelésnek ez a nagyszerű lehetősége, a falumunka, mint tudományos és gyakorlati önkéntes munkavállalás, feladatát teljesíthesse? Az előadandó kívánalmakban különválasztjuk a tudományos és a gyakorlati részt.

1. Az erdélyi magyar falumunka mint tudományos tevékenység: *falukutatás*, feladatként nyilvánvalóan csak egyet tekinthet: az erdélyi magyar földműves társadalomnak, az erdélyi magyarság 72%-os többségének s e társadalom életkeretének, az erdélyi magyar falunak legteljesebb ismeretét és megismertetését. A Gusti-féle monografikus szociológia éles megvilágításba helyezi ennek a társadalomkutatásnak a fontosságát. Gusti a tudományos hivatás mellett részletesen fejtegeti a monográfia nevelő, közéleti és művelődéspolitikai jelentőségét is. A magunk problémavilágában ez különösképpen jelentős, ha az értelmiségnevelés fontos kérdését tesszük fejtegetésünk alapjául.

A tudományosság elsősorban keretet igényel, mégpedig olyan keretet, amely egyrészt a szellemi kiképzés, másrészt a gyakorlati kutatómunka lehetőségeivel, eszközeivel rendelkezik, vagy módjában áll azokat megszerezni. A főiskolás egyletek s az *Erdélyi Fiatalok* szerkesztősége ezért nem jelenthetnek intézményes formát a falumunka számára. Képtelenek voltak tudományos keretté testesedni.

Az erdélyi falumunka érdekében tehát az első teendő: *keretet alkotni* az önkéntességnek, mégpedig a tudományos kiképzést és kutatómunkát eszközeivel biztosítani tudó társadalmi keretet. Világosabban: az erdélyi magyar fiatalság falumunkáját ki kell emelni az eddigi fiktív keretek közül, s beállítani valamely társadalmi szervezetünk életébe, mely a tudományos követelményeknek eleget tud tenni.

A tudományos követelmények viszont nyilvánvalóak: 1. szakképzett vezetés, 2. könyvtár és munkahely, 3. tudományosan előkészített, beosztott és vezetett monográfiai munka. E három követelménynek megfelelően a teendők: 1. *a vezetőképzés* (például tanulmányok a Gusti-féle Szociológiai, etikai és politikai szemináriumban), 2. *a megfelelő szakkönyvtár és munkahely beállítása*, 3. *a munkaeszközök megszerzése* (például antropológiai mérésekhez, térképezéshez szükséges eszközök, fényképezőgép, fonográf stb.), 4. *Erdély magyarlakta területein a tanulmányozandó egységek kijelölése*, 5. *az előzetes könyvtári tanulmányok, módszertani kiképzés stb. elvégzése.*

Több évre kiterjedő szervezési programot ölelnek fel a teendők. Keret, eszközök, kiképzés, monográfia, tudományos rendszerezés: ezek a szervezés fokozatai, hogy ifjúságunk elvetélt falumunkája teljesen értékes tevékenység-gé, tudományos jelentőségűvé és nemzetpolitikai feladattá erősödhessen.

2. *A gyakorlati falumunka* megoldására a főiskolás egyletek hivatottak. Önerejükből erre képtelenek lévén, a társadalom támogatása nélkülözhetetlen. A Királyi Közművelődési Alapítvány bőkezűsége ugyan követőre nem található, de mégis példa, különösképpen, ha a németeknek a Gesellschaft der Freunde des Arbeitsdienstes alakulatát is figyelembe vesszük. Az ifjúság csak végrehajtó. Senki sem követelheti, hogy erején túlmenő önáldozatra vállalkozzék. Az erdélyi magyar munkatáborok vagy népnevelő körutak csak a társadalom támogatásával valósulhatnak meg.

*

A falumunka-kérdés tanulmányozása néhány lényegbevágó kérdést vetett fel. Befejezésként rendszerbe állítjuk ezeket:

1. Az erdélyi magyar társadalomban népünk egységének, élet- és műveltségi színvonalának záloga a jól felkészült értelmiség kezébe van letéve.

2. Értelmiségünk kiképzése, az értelmiségnevelés tehát erdélyi magyarságunk központi kérdése. Megoldásában évjáratoknak s társadalmi rendeknek egyként találkozniuk kell.

3. Az értelmiségnevelés elsősorban a népvezetésre való rákészülést jelenti, ami kétirányú: szellemi kiképzés (műveltségi színvonal) s a vezetés programjának s területének ismerete (hivatásbeli gyakorlat).

4. A falumunka, mint a társadalomkutatás és -segítés egyik részterülete, nemcsak Erdély kisebbségi magyarságának önismeretét, de vezető rétegünk hivatásbeli tájékozódását, sőt gyakorlatát is jelenti: az értelmiségnevelésben tehát egyáltalán nem nélkülözhető.

5. Végeredményben: a falumunka nemcsak tudományos kedvtelés vagy romantikus időtöltés, hanem komoly társadalompolitikai feladat, amelynek elsőrangú szerepet kell betöltenie az erdélyi magyarság közösségi életében.

*

A romániai németek követelménye nálunk fokozottabb mértékben követelmény: a mi népünk testületeiben, de egyáltalán a mi népi közösségünkben senki olyan vezető állást el ne foglalhasson, aki nem bizonyította be, hogy szolgálni tud, aki nem teljesített munkaszolgálatot.